

Sobotna priloga Dela

Res smo pravi Kekci: izgubili smo Trg republike in pašteto

Prodali smo prestolnico. Najemamo lastni trg, državo in celo pašteto.

Aleš Vrhovc

22. 8. 2026

Kaj je skupno priljubljeni pašteti in trgu pred slovenskim parlamentom? Če ste bolj pozorne vrste, potem veste – nista več naša. Nad njima nimamo suverenosti. Lahko ju konzumiramo, a za to plačujemo v tujino. Kot pravi kekci.

Trg republike je najeminentnejša lokacija v državi, nabita z zgodovino in aktualno politiko. Obenem v svetovnem merilu pomeni enega od najkakovostnejših modernističnih arhitekturnih ansamblov. Težko najdemo nekaj tako celovitega, subtilnega in mogočnega sočasno, kot je središče Ljubljane, zasnovano v mojstrski delavnici arhitekta Edvarda Ravnikarja. Čista lepota z regionalistično senzibilnostjo prekvašenega modernizma.

Trg republike in okoliški Maximarket, stolpnici in Cankarjev dom danes delujejo urejeno, a nekako prazno. Bolje, izpraznjeno, neprilagojeno novim časom. Nič na srečo še ni šlo nepovratno narobe, vsaj navzven, žal pa tudi nič ni prav. V zadnji suši odmrle rastline v koritih (kje ste, selektivno glasni borci za drevesa?) stopnjujejo občutek puščave smisla. Predvsem pa je nepojmljivo, kako otrplo in pasivno opazujemo erozijo te najpomembnejše lokacije v Sloveniji, kjer so na majhnem prostoru koncentrirane vse naše stranpoti. Pred nosom državnega zbora, v srcu prestolnice in države, v *pleksusu solaris* naše mlade republike – pleksusu, v katerega nas dnevno boksajo šampioni nizkih udarcev, s taktiko, kot sta je deležni tudi drugi dve ključni točki mesta, Tromostovje in tržnica. Da o zraku, vodi in hrupu ne govorimo.

Vse slabo izhaja iz odsotnosti upravljanja prostora, gospodarjenja z nepremičninami in neobstoječe urbanistične stroke. In seveda neobstoječe zavesti o pomenu manifestiranja suverenosti skozi arhitekturo. Izgubljam tako igro simbolov kot funkcionalno središče urbane kulture.

Predvsem pa je to zgodba o zamolčanih stvareh. Še ena od številnih, žal tudi na prostoru, ki šteje največ. Kot tolikokrat v Sloveniji zarota molka ovija operacije prenosa lastništva, vratolomna prisvajanja javnega, nepremičninske mahinacije, diletantstvo natečajnih komisij, netransparentnost, samovoljo in morebitno korupcijo. Že če bi kdo sistematično prečesal medijske objave in javno dostopne podatkovne baze ter vse povezal, bi večina ostrmela, vsaj tisti del, ki še ni povsem otopel v udobju ljubljanskih sinekur.

Lastništvo

Večina težav izvira iz lastništva. Vemo, kdo je odločil predajo Mercatorja hrvaškemu Agrokorju, ni pa jasno, ali se je ta oseba zavedala, da s tem prepušča tudi Maximarket kot nepremičnino. Morda najlepšo hišo v državi, vsekakor najlepšo znotraj modernističnega kanona. In ups, ali je res nasproti parlamenta? Le kdo bi vedel vse te zoprne podrobnosti.

Dobro razporejanje dejavnosti v prostoru gradi mestnost in skrbi za živahen utrip.

Manj jasno je, kako je prešel v zasebne roke Trg republike s kletno garažo vred. Dogajalo se je pred dvajsetimi leti, v več »slikovitih« etapah in naknadni borbi MOL vsaj za upravljanje površine trga – če je že podzemlje zunaj dosega. Simptomatično pri tem je, da v državi, v kateri »ljudstvo« histerizirano kriči »javnega ne damo«, to kriči prav na sprivatizirani ploščadi pred državnim zborom. Kar jih, dediče mesijanskega kompleksa očalarja z istega trga, kot po čudežu nikoli ni motilo. Kot bi si Trump prisvojil travnik pred Belo hišo s pomočjo *bypass* podjetja. Ni nemogoče, prav verjetno pa tudi ne. Kakorkoli, kot državljani in Ljubljancani si zaslužimo vsaj pojasnilo o nezaslišanih operacijah, če ne znatno več. Na primer forenzični pregled pogodb o prenosu lastništva in desetletni projekt restitucije suverenosti. Sicer bomo še naprej lahko samo nemo opazovali urbid v teku, z zastrupitvami vode, praznjenjem legendarne trgovske hiše in siromašenjem pasaže.

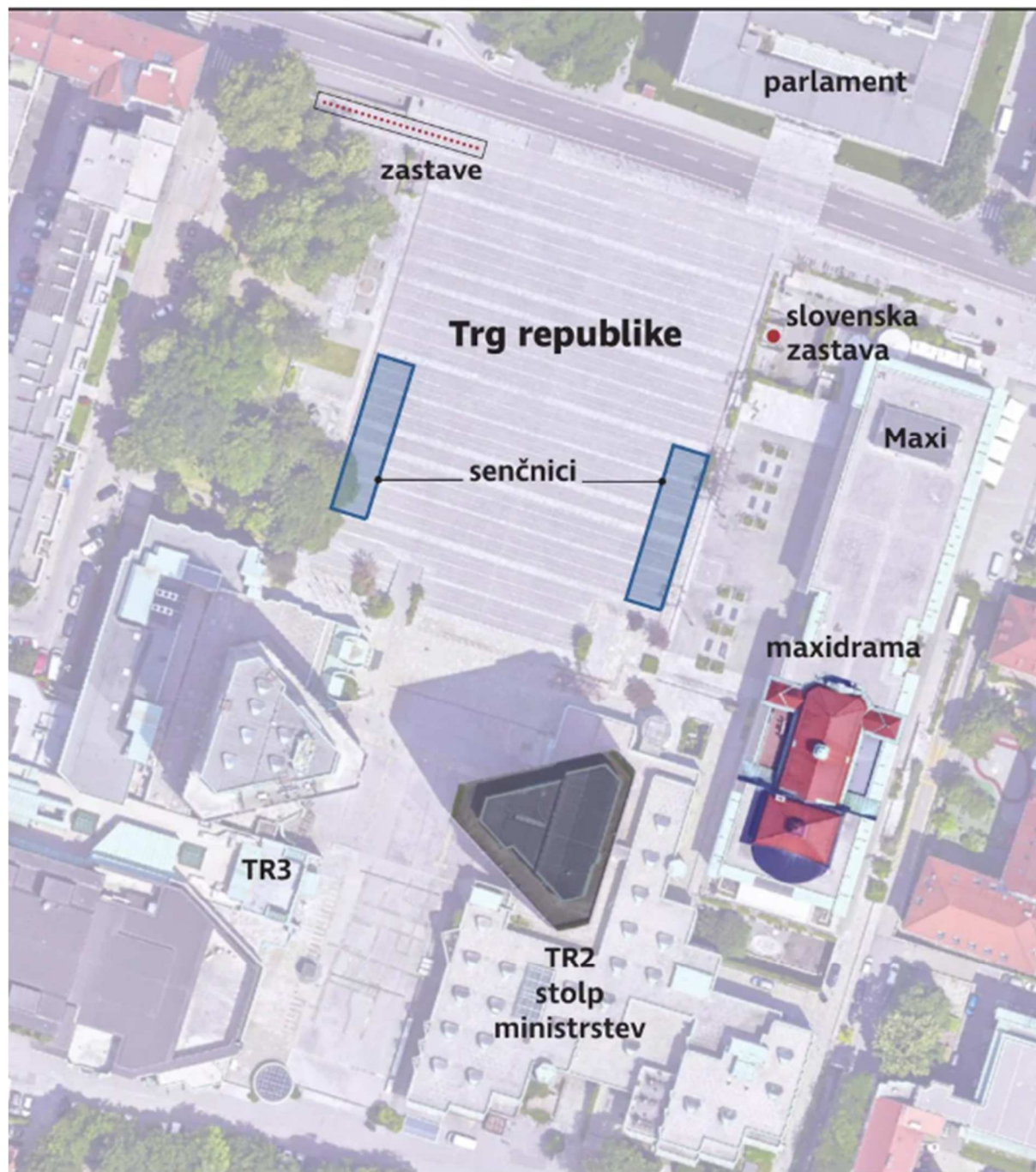
Stroka

V vsem obdobju po Ravnikarju žal ni pokazala nobene integritete. Poglejmo samo zadnji primer, natečaj zbornice za arhitekturo in prostor (ZAPS) za spomenik osamosvojitvi. Manj motijo neškodljive kresničke v tlaku (ki jih šolarji na dopoldanskem obisku nikoli ne bodo videli) in dejstvo, da bomo hodili dobesedno po osamosvojitvi, v senci velikanskega Tršarja (Janez Suhadolc je dobro predlagal – samo napise odstranimo, kip je odličen in vsak naj ga razume po svoje), res pa bode v oči to, da je ZAPS kot branik strokovnosti podprl nezakonita izhodišča. Prvo, kar se pri dovoljevanju gradnje namreč preveri, je pravica do gradnje, temelj vsakega postopka umeščanja v prostor. In te pravice ni, saj lastništva ni mogoče izkazati tako za mini zaplato ob zastavi (Fortenova) kot za Trg republike (BSL nekaj). Morda jih poprosimo in lokacijo za spomenik kar najamemo? Za določen čas, saj očitno ne nameravamo dolgo biti tu.

Takšne gordijske vozle rešuje urbanistična stroka, ki je realno ni od osamosvojitve naprej. Urbanizem namreč ni normativno-prohibitivni okvir, ki ga z maksimo »hiša slaba, zelenje dobro« promovira krajinska arhitektura. Prav tako to ni aktivistični refleks oseb, ki so jih mediji razglasili za urbaniste, v resnici pa gre za institucionalizirano civilno družbo z nevladniškimi strategijami, kot na primer »zaprimo ulice, izženimo grde avtomobile, živeli kolesarji ter ulična oprema cvetličnih korit in zbitih palet« – in svet bo nenadoma rožnat, približno tako kot na Miklošičevi.

Urbanizem žal tudi ni celovito poučevan na fakulteti za arhitekturo, saj pedagogi brez pravih referenc iz načrtovanja naselij ignorirajo dva pomembna vidika urbanizma, pravo in ekonomijo, zakonski okvir in biznis, če želite, brez temeljitega poznavanja katerih je projektiranje akademska vaja, ki se razblini ob prvem srečanju s stvarnostjo. Povedano enostavno, drugod urbanisti gradijo mesta, pri nas pa delajo vse, da jih ne bi.

Ljubljanski Trg republike

DELO Vir: Gregorc/Vrhovec arhitekti, baza Urbinfo

INFOGRAFIKA: Delo

Jan Gehl, danski pionir humanosti v urbanizmu, je utemeljil korektiv, ne pa nadomestila za risanje hiš, ulic in četrti, klasičnih, na videz grobih prostorskih odločitev, ki so bistvo planiranja. Ostanimo kar na območju Trga republike – kakšen bi bil danes odziv večno zgroženih ob pozidavi Nunskih vrtov, gradnji katedrale potrošništva (Maxi) in oblastno-komercialni aroganci obeh stolpnic? Bi šlo skozi, zares? A brez smelosti poteze tega izjemnega ambienta enostavno ne

bi bilo. Zato nujno potrebujemo nov institucionalni okvir regijskih urbanističnih zavodov in zavest, predvsem politike, o pomenu načrtovanja.

Nekdo mora začeti misliti prostor, v ožjih in najširših okvirih, obenem pa imeti moč odločanja. Da ne bomo usodno odvisni od uvoženih drugorazrednih fint, takšnih, ki nam pravkar odtujujejo še enega od ključnih prostorov mesta. Seveda, naj pride od koderkoli, a naj bo najvišje kakovosti – podobno kot je svojčas vrh svetovnega urbanizma predstavljal Camillo Sitte, ko je leta 1895 pripravil regulacijski načrt Ljubljane, in to v le treh mesecih po potresu.

Potencial

Ena od ključnih tehnik urbanizma je dispozicija programa. Stanovanja sem, trgovine tja, zraven pisarne, nekaj šol in kulturnih vsebin vmes, povežemo z ulicami, poudarimo s trgi, vse pa prizemljimo s čim več zelenja. Sliši se enostavno – žal pa nekoga, ki bi to kontinuirano in celovito delal na ravni mest(a), ni že 40 let. To stroko smo izbrisali, in to prav (plusminus) naša generacija, zagledana v arhitekturni dizajn in malenkostnost parcialnih rešitev. Rezultat je nekaj lepih hiš, a razpad celote.

Dobro razporejanje dejavnosti v prostoru gradi mestnost in skrbi za živahen utrip. Vabljliva vsebina, »zapakirana« v kakovostno arhitekturo, lahko atraktivnost območja dvigne v neslutene višave. Spomnimo se samo muzeja Guggenheim v Bilbao kot najbolj ekstremne različice urbanega magneta. V primeru Trga republike je bolj enostavno, saj vrhunsko arhitekturo že imamo, potreben bo le majhen polet domišljije, kar zadeva namembnost.

Prvi korak naj bo določitev območja za vladno, kulturno in poslovno središče države najvišjega reda. Zaščiteno in spodbujano. Zatem začetek urejanja lastniških odnosov, ki bodo odražali strateški pomen lokacije. Večina težav izvira iz lastništva. Vemo, kdo je odločil predajo Mercatorja hrvaškemu Agrokorju, ni pa jasno, ali se je ta oseba zavedala, da s tem prepušča tudi Maximarket kot nepremičnino.

Potem pa pametno razporejanje funkcij – Maxi (Mercatorjev?) naj spet postane ključni nosilec butičnega trgovskega programa, vse od pasaže navzgor (nakupovanje, gostinstvo), pritličja (slaščičarna, blagovnica) in nadstropij (blagovnica, gostinstvo na vrhu). Celotno južno polovico Maxija naj naseli Drama, od kleti do strehe, če le konstrukcija to prenese. Šestdesetkrat osemindvajset metrov v štirih etažah bo več kot dovolj. Prav Drama bi območju vdihnili največ urbanega utripa, zgodba o prepletu kulture in politike je dobra, pa še nasproti Cankarjevega doma bi bil vhod. Posledica bi bila tudi sprostitve stare Drame, ki bi prenovljena in brez neposrečenega prizidka lahko dala domicil plesnemu in glasbenemu gledališču. Dvakrat dvojni *reuse par excellence*.

Naprej, stolpnico TR2 naj država odkupi od NLB, vodstvo je že nakazalo to možnost. Postane naj stolp dvanajstih ministrstev vitke države v vitki hiši, s premiersko pisarno na vrhu in izjemo dislociranega ministrstva za obrambo. Po približno 60 zaposlenih na vsako etažo bi bila naravna omejitev, sodelovanje med sektorji neizogibno, vsaka odhajajoča vlada pa enostavno ne bi mogla dodatno zaposlovati. Šestdeset in pika. Veliko administracije bi se moralo tako ali tako prenesti na regije in v sistem, podprt z UI. Težko razumljivi najemi in po mestu raztreseni sedeži ministrstev bi postali to, kar vemo, a si ne priznamo –

neracionalnost in potrata. Nenadoma bi razpolagali z desetnimi objekti, ki bi lahko postali vse kaj drugega, nekateri na primer tudi stanovanja.

In še trg sam. Kljub občasni agorafobiji, ki jo zbuja, je lep tak, kakršen je, torej naj ostane prostoren, zračen, na voljo ljudem. Z drobnimi popravki (kakšen spomenik manj in kakšen več) ter prefinjeno, lahkotno senčnico (Sejima ali Murcutt?) ob stranicah bo brez dodatnega napora opravljal funkcijo spomenika osamosvojitvi in emancipacijam Slovenije, kamor bomo veseli in z lahkim srcem prihajali, bodisi peš ali na kolesu, zamlčanosti pa bo zamenjal katarzično prešeren Kekčev *juuuuuuheeej*. V tehno izvedbi dua Silence in Laibacha.

Aleš Vrhovc je arhitekt.